

XX-ASRDA O‘ZBEKISTON RASSOMLARINING RANGTASVIR RIVOJIGA QO‘SHGAN BEQIYOS HISSALARI

Baxronova Odina Sharip qizi

*Samarqand davlat pedagogika instituti,
Muhandislik grafikasi va dizayn nazariyasi magistranti
odinabaxronova2003@gmail.com*

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqola, XX asr O‘zbekiston dastgoh rangtasvir san’ati ravnaqi haqida yozilgan. Unda Yevropaning ilg‘or tasviriy san’ati an’analarini, rus va boshqa xalqlarning vakillari orqali O‘zbekiston san’atiga o‘ziga xos ta’siri va bu yangi bosqichning xarakteri haqida ma’lumotlar yoritilgan. Shuningdek turli uslub va yunalishlarning o‘ziga xos rivojlanishi, shu davr rassomlari va ularning ijod olamidagi rang-barang asarlari haqida ma’lumotlar berilgan. Mustaqillik davrida mafkuraviy nazoratni yo‘q qilinishi natijasida san’atda ro‘y bergan tub ijobiy o‘zgarishlar ham yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Tasviriy san’at, madaniyat, ma’naviyat, qadriyatlar, dastgohli rangtasvir, bo‘yoqlar, kompozisiya, natyurmort, manzara, janr, rus rassomlari, mahalliy rassomlar, Mustaqillik davri, O‘zbekiston, taraqqiyot, mafkuraviy nazorat, din, milliy urf odatlar, buyuklar merosi, ziyoliylar.

Аннотация. Данная научная статья посвящена расцвету живописи Узбекистана в XX веке. В ней освещается влияние передовых традиций изобразительного искусства Европы, а также своеобразное воздействие представителей русской и других народных школ на развитие искусства Узбекистана и характер этого нового этапа. Кроме того, рассматриваются особенности развития различных стилей и направлений, а также приводятся сведения о художниках того времени и их разнообразных произведениях. Также раскрыты кардинальные положительные изменения в искусстве, произошедшие после устранения идеологического контроля в период независимости.

Ключевые слова: Изобразительное искусство, культура, духовность, ценности, станковая живопись, краски, композиция, натюрморт, пейзаж, жанр, русские художники, местные художники, период Независимости, Узбекистан, развитие, идеологический контроль, религия, национальные обычаи, наследие великих, интеллигенция.

Tasviriy san’at turlari ichida rangtasvirni o‘ziga xos tomonlari mavjud bo‘lib, dastgoh va monumental ko‘rinishlariga ega. Monumental asarlar hajm jihatidan bir necha barobar katta bo‘lib u turli xil binolar, ko‘cha va bog‘lar atrofida joylarga mo‘ljallab yaratiladi. Dastgoh deyilganda esa erkin ijodiy faoliyat tufayli yaratilgan asarlar tushuniladi. Rangli bo‘yoqlar yordamida tasvirlangan barcha tasvirlar ham rangtasvir bo‘lavermaydi. Turli bo‘yoqdan kerakli rangni topib joyida ishlatish oson ish emas. «Rangtasvir - asosan bo‘yoqlar vositasida matoga, devorga shuningdek, tekislik va yuzalarga ishlanadigan san’at turidir. Tasvir mazmuni, xarakteri va shunga o‘xshash barcha xususiyatlari bo‘yoqlar orqali ifodalab berilsa rangtasvir san’ati deb ataladi».⁵⁵

XX asrning birinchi yarmida, o‘sha davr ta’qib va to‘siqlarga qaramay, O‘zbekiston ijtimoiy va madaniy hayotida sezilarli siljishlar sodir bo‘ldi. 50-60 yillardan boshlab, o‘zbek tasviriy san’ati yangi pog‘onaga qadam qo‘yadi. Bu davrda milliy san’at xususiyatlarining yanada mustahkamlanishi, san’atda milliy o‘ziga xoslikni izlash bilan birga shaxsiy his-tuyg‘ularni ifodalashga o‘tib borilishi bilan xarakterlanadi. XIX asrning oxirgi choragi san’atda o‘ziga xos jiddiy o‘zgarishlar vujudga keladi. Ijod erkinligi san’atdagi izlanishlar turli uslub va yo‘nalishlarning rivojlanishiga olib keldi. Ayniqsa O‘zbekistonning mustaqillikka erishgan dastlabki yillaridan tasviriy san’atining mavzusi kengaydi. Eng avvalo milliy tarix bilan bog‘liq voqealar ko‘pchilik rassomlarni o‘ziga jalb etdi. Shu o‘rinda aytib o‘tish lozimki XX-asarda o‘lkamiz rassomlari rangtasvirda ijod etib san’atimizni dunyoga mashhur etdilar.

Kezi kelganda aytib o‘tish kerakki, XIX asr oxirgi choragining 80-yillariga kelib, O‘rta Osiyo yerlari butunlay rus qo‘shinlari tomonidan bosib olgan yerlarida tasviriy san’at o‘zining yangicha shakllanish davriga kirib keldi. Rossiya fevral-burjua inqilobi va undan keyin, oktabr to‘ntarishi mamlakatning madaniy hayotini butunlay o‘zgartirib yubordi. 1922-yildan keyin sovet hukumati tarkibida bo‘lgan O‘zbekistonda ham sovet turmush tarzi rivoj topib bordi. Xalqlarning fojiali damlari boshlandi. Bu fojia, ayniqsa, O‘rta Osiyo mintaqasidagi xalqlar boshiga misli ko‘rilmagan kulfatlarni keltirdi. O‘zbek xalqi ham bu borada o‘tmishidan, dinidan, qadriyatlaridan, milliy urf odatlaridan, buyuklar merosidan, ziyoliylaridan mahrum bo‘ldi. Bu davrda rus xalq vakillari va ularning turli kasb egalari O‘rta Osiyo yerlariga ko‘chib kela boshladi. Shuningdek Markaziy Osiyo, jumladan O‘zbekistonda san’at ham o‘zining yangicha shakllanish davriga asta-sekin kirib kela boshladi. Asosan bu davr san’atiga Yevropaning ilg‘or tasviriy san’ati an‘analari rus va boshqa xalqlarning vakillari orqali o‘z ta’sirini o‘tkazdi. Asta-sekin mahalliy an‘analar bilan uyg‘un rivojlangan tasviriy san’atimiz rivojiga M. Novikov, L. Bure, S. P. Yudin, I. S.

⁵⁵ Ойдинов Н. Ўзбекистон тасвирий санъати тарихидан лавҳалар. Тошкент “Ўқитувчи”, нашриёти, 1997. , 9-бет

Kazakov, N. V. Ryazanov, N. I. Grechaninov, T. N. Nikitin singari rassomlar katta hissa qo'shishdi. O'lkamiz tarixining ana shu pallasida rus va boshqa xalq vakillarining ta'siri rangtasvir san'atni o'ziga xos ravnaq topishi uchun alohida ahamiyat kasb etdi.

1910-1920 yillarda O'zbekiston tasviriy san'atining rivojlanishi o'ziga xos bosqichga to'g'ri keladi. Bu davrda ijod etgan rus rassomlaridan L.Bure, A.Volkov, A.Tatevosyanlarning ijodiy izlanishlari tasviriy san'atda munosib o'rinni egallaydi. Rangtasvirida P. Benkov, A. Volkov, O. Tatevosyan, A. Nikolayev, O'. Tansiqboyev, N. Karaxanlar faol ijod qilishdi. Ular yaratgan rangtasvir asarlarini tamosha qilar ekansiz milliy o'ziga xoslikning turli ko'rinishlari va holatlari ko'zga tashlanadi.

1918-20 yillarda O'zbekistonda san'atni targ'ib etish, ko'rgazmalar uyushtirish, muzeylarni milliy lashtirish kabi ishlar amalga oshirildi. Toshkent, Samarqand shaharlarida badiiy maktablar ochildi. Ularga ko'plab mahalliy yoshlar jalb etildi. Bunda rus va boshqa milliy rassomlar faol ishtirok etdi. Shu bilan birga o'zbek xalq san'atini o'rganish orqali rassomlar haqiqiy milliy san'at namunasini yaratishga, o'z asarlarida davrning muhim voqealarini aks ettirishga harakat qildilar. Shunday rassomlardan biri O. K. Tatevosyan bo'ldi. U 1915 yil birinchi bor O'zbekistonga ko'chib keldi va o'zining sarmahsul ijodini boshladi, yosh rassomlarga murabbiylik qildi. Uning ilk ijodidagi asarlar asosan Samarqandga bag'ishlangan.

XIX asrning 20-30 yillariga kelib O'zbekiston tasviriy san'ati o'ziga xos shakl-shamoyiliga ega bo'la boshladi. Tasviriy san'at maydonida A.Volkov, P.V. Kuznetsov, M. N. Kurzin, S.J. Finkelshteyn, N.G. Karaxan, V.I. Ufimsev, Usta Mo'min (A. N. Nikolaev), N. Kashina, O.K. Tatovosyan, P.P. Benkov, S.M. Kovalevskaya, I. Ikromov, O'. Tansiqboev, Ch. Ahmarov, L. Abdullayev kabi mo'yqalam sohiblarining badiiy tafakkuri milliy ruh bilan boyib yangidan-yangi estetik dunyoni kashf eta boshladi. Shu davrda xalq hayotining rang-barang tamonlari o'ziga xos yorqin ifodasini tasviriy san'atda ham topadi. "O'zbek xalqining milliy an'analarini jamlab o'zbekona tasvirlay olgan rangtasvir ustasi Usta Mo'min (asli ismi Aleksandr Vasilevich Nikolayev) ana shunday san'at ustalaridan biri edi. U 1897 yil 30-avgustda Voronejda harbiy injener oilasida tavallud topgan. Taqdir taqozosi bilan yigirmanchi yillarda Samarqandga kelib yashaydi va mehnat faoliyatini davom ettiradi. U sobiq sovet davrida O'zbekiston tasviriy san'atini har tomonlama targ'ib va tashviq qilishda samarali mehnat qilgan musavvirdir. ... Xalqimiz xarakteriga xos xususiyatlar ayniqsa "Bahor" (1923 yil) "Kuyov" (1923 yil), "Dutorchi bola" (1924 yil), "Choyxonachi (1928 yil) kabi asarlarida yaqqol aks etgan"⁵⁶. Umuman, Usta Mo'minning ijodida o'zbek san'atkorlariga xos an'analar o'z aksini to'la-to'kis topdi.

⁵⁶ Ойдинов Н. Ўзбекистон тасвирий санъати тарихидан лавҳалар. Тошкент "Ўқитувчи", нашриёти, 1997. , 54-55 бет

Ana shu yillarda ijodkor rassomlar o‘zlarining erishilgan ijodiy muvaffaqiyatlarni keyingi avlodlarga ulashar ekanlar, natijada tasviriy san’atda mahalliy vakillarning safi kengaya bordi. Bu davrda O‘, Tansiqboyev, Ch. Ahmarov, A. Abdullayev, B. Hamdamiy, M. Nabiyeu, L. Abdullayev, Sh. Hasanova, R. Temurov, X. Rahmonov, L. Nasriddinov va boshqa bir qator ijodkorlar yetishib chiqq boshladilar.

“XX asr birinchi yarmi tasviriy san’ati tarixida O‘zbekiston xalq rassomi Aleksandr Nikolaevich Volkovning ijodi bebaho qimmatga ega. A. Volkov 1886 yilda Farg‘onada tavallud topgan. U yaratgan asarlar badiiy qimmat, xarakteri jihatidan ham xalqimizga xos an’analarini namoyish qiladi. Umuman, Volkov tasviriy san’atda o‘zbekona maktab yarata oldi.”⁵⁷. A. Volkov Markaziy Osiyo, jumladan, O‘zbekiston san’ati me’rosini o‘z davrida ma’lum va mashhur bo‘lishida katta hissa qo‘shgan.

Manzara janrining mahoratli ustasi akademik rassom O‘rol Tansiqboev butun hayoti va ijodiy faoliyatini O‘zbekiston tabiatini tasvirlashga bag‘ishlagan. Bu rassom 1904-yil 4-mayda Toshkent shahridagi qozoq millatiga mansub oilada dunyoga keladi. 1934-yilning avgust oyida Moskvada o‘tkazilgan o‘zbek rassomlari ko‘rgazmasida uning ijodiy asarlari o‘ziga xos ajralib turadi. Bu yerda rassomning “Ona ovulda”, “Ko‘chmanchilar manzili”, “Meva terish”, “Ozod ayol” kabi asarlari ko‘pchilikni o‘ziga jalb qildi. Keyingi izlanishlar i “Sirdaryo” (1935), “Burchimulla” (1936), “Bog‘iston” (1937), “Tog‘ manzarasi” (1937), “Bahorgi ishlar” (1938), “Orol dengizi” (1939) va boshqa bir qancha tabiat manzarasini aks ettirgan eskiz va ranglovhalari uning mahorat cho‘qqisini egallaganligidan dalolat beradi.

Manzara janrining ana shunday yana bir ilg‘or vakili Nikolay Georgievich Karaxan hisoblanadi. Rassom o‘lkamiz tabiatida doimo sayr qilar va har bir faslning o‘ziga xos go‘zalliklarini serjilo ranglar bilan tasvirlab berishga intilar edi. 30-yillarda ishlagan “Qizlar hovuz bo‘yida”, “Uch mashshoq”, “Hovlida uzum uzish”, “To‘g‘on qurilishi”, “Bahor”, 1940-yillarda yaratgan “Xirmonchi qiz”, “Ona diyor”, “Nanay yo‘li” kabi manzaralari uning o‘ziga xos tasviriy san’at ustasi ekanini isbotlaydi. Ayniqsa, 1957-yilda ishlangan “Oltin kuz” asari tabiatimizga xos go‘zallikni o‘ta mahorat bilan ko‘rsata olganligining namunasidir.

“30-yillarda P. Benkov bilan birgalikda N. Kashina, Z. Kovalevskayalar muvaffaqiyatli izlanishlar olib bordilar. Mahalliy rassomlardan A. Abdullayev, B. Hamdamiy, A. Toshkenboyev, Z. Saidnosirova, L. Abdullayev, R. Temurovlar o‘z izlanishlarini boshladilar. ... 50-yillarda zamonaviy me‘morchilikka xos asarlar, manzara, portret, batal janridagi izlanishlar ko‘zga ko‘rina boshladi. Bu davr sankt-Peterburg Badiiy akademiyasini

⁵⁷ Ойдинов Н. Ўзбекистон тасвирий санъати тарихидан лавҳалар. Тошкент “Ўқитувчи”, нашриёти, 1997. , 55-56 бет

bitirib kelgan mahalliy rassomlar R. Ahmedov, M. Sayidov, N. Qo'ziboyev, shuningdek Z. Inog'omovlarning ijodiy faoliyati bilan bog'liq"⁵⁸. Bu davrda yaratilgan rassom M. Sayidovning "Tong" nomli rangtasviri diqqatga sazovardir.

1941-1945 yillardagi bo'lib o'tgan ikkinchi jahon urushi O'zbekiston san'ati taqdiriga ham ta'sir etmay qolmadi. Mahalliy rassomlardan Hikmat Rahmonov, Samig' Abdullayevlar bir qo'lida mo'yqalam, bir qo'lida qurol ushlab faoliyat yuritishgan. Iste'dodli san'at ustalaridan B. Hamdamiy va L. Nasriddinovlar, afsuski, frontdan qaytishmadi.

"1947 yilda Toshkentda 1917 yil inqilobining 30 yilligiga bag'ishlangan ko'rgazma bo'lib o'tdi va 200 dan ortiq, rangtasvir, haykaltaroshlik, grafika asarlari namoyish etildi, ularning aksariyati o'tgan urush mavzusini aks ettirgan. Ko'rgazma Turkistonda bolsheviklar hokimiyatining o'rnatilishiga bag'ishlangan bo'lib, ... asarlar urush yillari va bu qonli urushdagi g'alaba mavzusiga bag'ishlangan edi"⁵⁹. Shu narsa yana e'tiborga molikki, aynan ikkinchi jahon urushi yillarida o'nlab mashhur san'at ustalari Rossiya, Ukraina va boshqa joylardan O'zbekistonga kelishdi. Natijada ularning ijodiy yutuqlari, uslublari mahalliy san'at vakillariga ta'sirini o'tkazdi. 50-yillarga kelib bir qator o'zbek rassomlari ijodida ham yangi-yangi asarlar yuzaga kela boshladi.

Chingiz Ahmarov— O'zbekiston xalq rassomi, monumental devoriy rasmlarning mohir ustasi. Rassom 1912 yilda Rossiyaning Troitsk shahrida tavallud topgan. Davr taqozosi bilan ularning oilasi O'zbekistonga kelishadi. Chingiz Ahmarov o'zbek xalqining tarixi, uning an'anaviy san'at merosiga qiziqadi. U juda ko'plab o'zbek adiblarining, jumladan buyuk bobomiz Alisher Navoiy asarlarini o'rganar ekan o'zbek milliy adabiyotiga, she'riyatiga mahliyo bo'ladi. Go'zallik sirlarini qidirish musavvirni Navoiy ijodiga yana da chuqurroq "kirish"ga jalb qiladi. "Xamsa"dagi voqealar nafisligini sezgan Chingiz Ahmarov uni bo'yoqlarda jonlantirishga erishadi. Har bir asar ustida qayta-qayta mehnat qilib to'laqonli va go'zal siymolarni yaratishga ega bo'ladi. 1945 yilda yaratilgan "Shirin portreti"da ana shunday betakrorlikni ko'ramiz. Shirinning sharqona chehrasi, liboslari hatto xatti-harakatidagi holatlar bir-biri bilan uyg'unlashib o'ta mahoratli tasvirlangan.

Alisher Navoiy nomli O'zbek davlat akademik katta teatrini bezatilishida rassom o'z imkoniyatlarini namoyish eta olgan. Bu yerda aks ettirilgan ramziy ma'nodagi tasvirlar vositasida o'ziga xos san'at sirlari ochib beriladi. "Tasviriy san'at ramzi", "Raqs", "She'riyat", "Kuy" kabi san'atning ramziy tasvirlari diqqatga sazovordir. Bu yerda

⁵⁸ A. Egamberdiyev, S. Saidova, R. Rajabov. Tasviriy va me'morchilik san'ati tarixi. Toshkent "O'qituvchi"

"nashriyot-matbaa ijodiy, 2007., 125-bet.

⁵⁹ Акбар Ҳақимов. Ўзбекистон санъати тарихи. Тошкент "Зилол булок" нашриёти, 2022. 406-bet

ishlangan monumental tasvirlar “Saddi Iskandariy”, “Farhod va Shirin”, “Bahrom Go‘r va Dilorom”, “Layli va Majnun” kabi devoriy suratlarda milliy tuyg‘u va an‘analarni gavdalandiriladi. Bu asarlarning hammasi musavvir tamonidan 1947 yilda yaratilgan.

O‘zbekiston xalq rassomi Abdulhaq Abdullayev 1918 yilda Turkistonda tavallud topgan. U portret san‘ati ustasi sifatida tanilgan bo‘lib, uning asarlari chuqur ruhiy kayfiyatni aks ettirishi bilan ajralib turadi. Bu borada ayniqsa, mashhur o‘zbek aktyori Abror Hidoyatovning rangtasvirda yaratilgan Otello rolidagi portreti (1946) e‘tiborga molik. Abdulhaq Abdullaev portret yaratishda obrazning ichki qiyofasini ko‘rsata olishi bilan alohida ajralib turadi. Rassom “Oybek portreti” (1949), “Nazarali “Niyozov” (1949), “Onam portreti” (1952), “Indira Gandi” surati (1957), “Buvi bilan nabira” (1960), “Rassom Chingiz Ahmarov” kabi o‘nlab bebaho asarlar muallifidir.

Mahalliy rassomlardan Rashid Temurov, Sapog‘ Muhammedov, Zokir Inog‘omov, Rahim Ahmedov, Mannon Sayidov kabi ijodkorlarning faoliyati kengroq ko‘zga tashlana boshlaydi. Manzara janrida R. Temurov, Z. Inog‘omovlar ijodiy muvaffaqiyatlar qozondi. R. Ahmedovning tematik kompozitsiyalari, natyurmort va bir qancha portretlari tomoshabinlar qalbiga yoqimli kayfiyat ulashdi.

O‘zbekiston xalq rassomi, professor. Malik Nabiyeu 1916 yilda Toshkent shahrida tug‘ilgan. Yoshligidan tarixiy mavzularga bo‘lgan qiziqish va harakatlari zoe ketmadi. Vaqtlar o‘tishi bilan rassomning tarixdan hikoya qiluvchi ranglavha, chizma-tasvir va kichik kompozitsiyalari katta-katta polotnolarga aylandi. 1949 yili Beruniy vafotining 900 yilligi munosabati bilan olim portretini yaratish uchun konkurs e‘lon qilinadi. Shu tanlovda Malik Nabiyeu ham qatnashdi. Musavvirning asarlaridagi buyuk olim obrazi boshqa rassomlar tamonidan ishlangan namunalarga nisbatan to‘laqonli, deb e‘tirof etiladi.

“50-yillarning oxiri, 60-yillarda san‘at olamiga kirib kelgan, professional ta‘limni Moskva, Peterburg, Toshkent oliygohlarida olgan ijodkorlar belgilaydilar. ... Bu davr izlanishlari milliy va jahon madaniy merosini qayta baholash, undan davrga mos yo‘nalishlarni qo‘llash imkoniyatlarini qidiradilar. Antik dunyo, o‘rta asrlar madaniyati, Uyg‘onish davri san‘ati an‘analari rassomlarni o‘ziga tortdi. Shu bilan birga XX asr san‘atida sodir bo‘lgan jarayonlar ham rassomlar nazaridan chekkada qolmadi. Bu yillarda o‘zbek san‘atining yangi tur va janrlari rivojlandi”⁶⁰. XX asrning ikkinchi yarmida tasviriy san‘at olamida kirib kelgan taniqli ijodkor mo‘yqalam sohiblari O‘rol Tansiqboev, Nikalay Karaxan, Malik Nabiyeu, Mannon Sayidov, G‘ofur Abdurahmonov, Bahodir Jalolov, Javlon

⁶⁰ N. Abdullayev. O‘zbekiston san‘ati tarixi. “O‘zbekiston faylasuflar milliy jamiyati nashriyoti”, 2007.,

Umarbekov, Alisher Mirzayev, Akmal Ikromjonov, Temur Sa’dullayev kabi ko‘plab ijodkorlar faoliyati haqida fikr yuritish mumkin.

Bu davrga kelib zabardast mo‘yqalam sohibi O‘rol Tansiqboev “Issiq ko‘lda kech”, “Taxiatosh” (1951), “Qoraqum suv ombori” (1957) kabi asarlarini zamon ruhiyatiga mos ravishda yarata oldi. 60-yillarda “Qoraqum GESi tongi” (1957), “O‘zbekistonda mart” (1958), “Ala-tov” (1960), “Angrendagi tog‘ yo‘li” (1962), “Angren daryo” (1963), “Tungi tog‘ qishlog‘i” (1962), “Kech” (1971) kabi bir qancha asarlari kishini tabiat manzarasiga sayr qildiradi. 1972-yilda yaratgan “Mening qo‘shig‘im” polotnosi dovrug‘ topdi. “Mening qo‘shig‘im” kartinasi musavvir umrining so‘nggi yillarida yaratilgan. Shuning uchun ham ushbu ajoyib manzarada rassomning butun ijodiy mehnati, hayot yo‘li mujassamlashgandek ko‘rinadi.

1970-1980 yillar davomida ham rassomlar tamonidan rangtasvir san‘ati o‘ziga xos tarzda rivojlanib bordi. 1973-yilda Beruniy tavalludiga 1000 yil to‘lishi munosabati bilan konkurs e‘lon qilinadi. Malik Nabiyeu Beruniy obrazi ustida izlanishni davom ettirib va nihoyat ikkinchi marotaba ham konkurs g‘olibi bo‘ldi. Shuningdek rassomning ko‘plab portretlarida buyuk siymolar obrazi zamonaga hamohang darajada gavdalanganligini ko‘ramiz. Beruniy, Bobur, Ibn Sino, Jomiy va Navoiy, Al Roziy, Rudakiy, Al Xorazmiy kabi bir qancha yirik arboblal, olim, shoir, mutafakkirlarning obrazlarini jonli tasvirlaydi. “XVII asrdagi Samarqandda hunarmandlar qo‘zg‘oloni”, “Jizzaxdagi 16-yilgi qo‘zg‘olon” deb nomlangan tarixiy mavzudagi kartinalari ham diqqatga sazovordir.

Rangtasvir san‘atida ulkan muvaffaqiyatlarni qo‘lga kiritgan iste‘dod egasi O‘zbekiston xalq rassomi Javlon Umarbekov 1946 yilda Toshkent shahrida tavallud topgan. San‘atkor ijodining dastlabki namunalaridayoq sharqona ruh yaqqol ko‘zga tashlanadi. Buning zahirida musavvirning sharq an‘analarini puxta o‘rganganligini ko‘ramiz. “Husayn Boyqaro va Alisher Navoiyning yoshligi”ga bag‘ishlangan, 1968 yilda yaratilgan asarida ikki do‘stning sharqona obrazini tasvirlaydi. Bu borada o‘zining katta mahorat egasi, shuningdek, rangtasvir san‘atining chinakam ustasi ekanini namoyon qila olgan. Rassom “Suvga” (1975), “Yoz” (1976), “Birinchi qor” (1977), “Oltin natyurmort”, “Avtoportret” (1975), “Suvga kelayotgan ayol” kabi asarlarida rangtasvir san‘atining ilg‘or zamonaviy an‘analarini mukammal egallay boshlagani aniq ko‘zga tashlanadi.

O‘zbekiston xalq rassomi, Alisher Navoiy nomidagi Davlat mukofotining sovrindori Bahodir Jalolov esa zamonaviy rangtasvir san‘ati rivojiga munosib hissa qo‘shib kelayotgan taniqli rassomlardan biridir. Bahodir Jalolov 1948 yilda Toshkent shahrida tavallud topgan. Yoshlik yillarida portret san‘atining ustasi Abdulhaq Abdullayevdan ta‘lim oladi. Bahodir Jalolov portret san‘atida ko‘p yutuqlarga erishdi. Uning to‘laqonli asarlarida o‘zbek xalqining sevimli farzandlari siymosi o‘z ifodasini topgan. Bu o‘rinda ayniqsa,

akademik rassom O‘rol Tansiqboyev, buyuk olim, akademik Vohid Zohidov, Komil Yormatov, Malik Qayumov, Muhitdin Rahimov, Hamro Rahimova, Akrom Toshkanboyev, Damir Ro‘ziboyev kabi ulug‘lar siymosi bunga misol bo‘la oladi.

1991-yil O‘zbekistonning mustaqillikni qo‘lga kiritishi san’atda ham yangi davrini boshlab berdi. Muhimi, san’atda mafkuraviy nazorat bekor qilindi. Buning natijasida ijod erkinligini qo‘lga kiritgan rassomlar uslubiy rang-baranglikda asarlar yarata boshladilar. 1997-yili O‘zbekiston Badiiy akademiyasining tashkil etilishi esa shu jarayonni yanada tezlashishiga sabab bo‘ldi. Bu yillarda Vatanimizning mo‘yqalam sohiblari, ko‘pgina ko‘rgazmalarda faol ishtirok etib, rangtasvir san’atimizni yanada kengroq namoyish etdilar. Ijodiy erkinlik tasviriyl san’atdagi o‘ziga xos izlanishlar, turli uslub va yo‘nalishlarning rivojlanishiga sabab bo‘ldi. Birinchi bor xalq qahramonlari Alpomish, Spitamen, Goro‘g‘li siymolari ana shu mustaqillik yillarida yaratildi. Amir Temur hukmronlik qilgan davri malikalari qiyofasi tasviriyl san’atda o‘z aksini topdi. Ayniqsa tarixiy janrda bir qator rang-barang asar yaratildi. Temur va temuriylar davri tarixiy shaxslariga atab hamda Zardusht, To‘maris, Alpomish, Spitamen siymolari yaratildi, qatag‘onga uchragan yozuvchi, shoir va boshqa ziyolilarning portretlari yaratildi.

Birgina ilmiy maqolada XX-asrda O‘zbekiston mo‘yqalam sohiblarining, rangtasvir san’ati rivojiga qo‘shgan beqiyos hissalarini yetarli darajada yoritishning imkoniyati yo‘q. Ushbu maqolada yoritilgan ma’lumotlar esa dengizdan tomchidek xalos. Xulosa qilib aytganda, o‘zbek xalqining fojiali damlarida ya’ni XX – asrning 90 - yillarga qadar siyosiy ta’qiblarga qaramay rangtasvir san’ati o‘ziga xos tarzda rivojlandi. Bu davrning muhim tamonlaridan biri O‘zbekistonning mustaqillikni qo‘lga kiritilganligi bilan bog‘liq bo‘ldi. Bu esa boshqa sohalar qatori tasviriyl san’atning gullab yashnashiga keng imkoniyatlar eshigini ochdi. Mustaqillik yillarida tasviriyl san’at turlarining rivojlanishi jarayonida rangtasvir yetakchilikni saqlab qoldi. Qator istedadli ijodkorlar san’at olamida turfa hil asarlarini yaratib O‘zbekiston rangtasvir san’ati dunyoga tanitdilar.

Adabiyotlar

1. Ойдинов Н. Ўзбекистон тасвирий санъати тарихидан лавҳалар. Тошкент “Ўқитувчи”, нашриёти, 1997 у.
2. А. Egamberdiyev, S. Saidova, R. Rajabov. Tasviriyl va me’morchilik san’ati tarixi. Toshkent “O‘qituvchi” “nashriyot-matbaa ijodiy, 2007 у,
3. Акбар Ҳакимов. Ўзбекистон санъати тарихи. Тошкент “Зилол булок” нашриёти, 2022 у.

4. N. Abdullayev. O‘zbekiston san’ati tarixi. “O‘zbekiston faylasuflar milliy jamiyati nashriyoti”, 2007 y.
5. Oydinov N. Rassom-o‘qituvchilarni tayyorlash muammolari. Toshkent, “O‘qituvchi”, 1997 y.
6. S. Abdirasilov, N. Tolipov. Rangtasvir. Toshkent, “Bilim” nashriyoti, 2005 y.
7. Hasanov R. Tasviriy san’at asoslari. Toshkent, G‘. G‘ulom nomidagi nashriyot matbaa –ijodiy uyi, 2009 y.